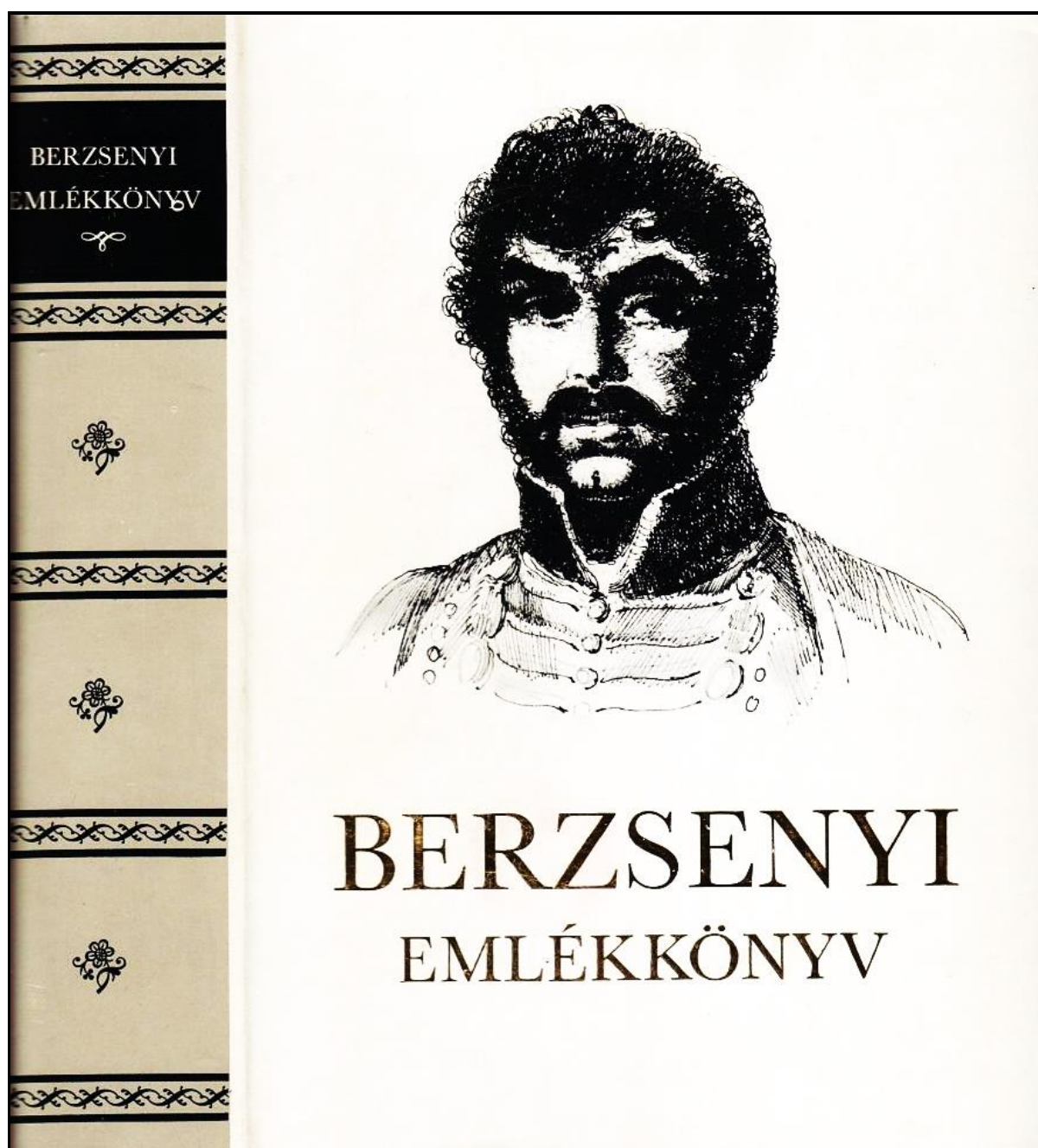

Berzsenyi Emlékkönyv

Dr. Merényi Oszkár szerkesztésében – Martyn Ferenc grafikáival

(Kaposvár – Szombathely, 1976)

"A költő születésének kétszáz éves évfordulójára készült, Berzsenyi életrajzi dokumentumainak eddigi legteljesebb gyűjteménye."

TARTALOM

Bevezetés	5
A szerző Előszava	7
Életrajzi tájékoztató	9
Az otthoni és diákévek forrongásai között (1776-1795)	
Bevezető	25
A táj, az ősök, a család	
Vas vármegyéről	
Vas megye leírása	
Hetye	
Berzsenyi halhatatlanítja Hetyét	
A család eredetéről	
Eredeti okmányok az apa életéből	
A költő születése	26
Berzsenyi első iskolája	
Polgár István és Kis-Somlyó	
Polgár István	
Hetyére kerül	
A mixta iskolára és a tanítókra nincs pénz	
Berzsenyi első iskolájának belső életéről	
Iskolai törvények	
A költő első iskolai bizonyítványa	32

Berzsenyi és Sopron

Sopron vármegyéről

A soproni líceum általános nevelési elvei Berzsenyi korában

A büntetésekről

"Fekete" diákerkölcsök kárhoztatása 1793-ból

Kis János Emlékezéseiből: Berzsenyi soproni tanáraitól: Mesterházy Jánosról és Wietoris Joathánról

41

A költő soproni tankönyveiről

Antik humanizmus és antik bölcsesség

Berzsenyi rendi világnézetének iskolai alapjairól

Az aulikus történet szemlélet soproni forrásairól

46

A költő soproni olvasmányai

Magyar és német költők

Magyar patriarchalizmus, nemzetkritika, életideál

Gessner: az érzelmesség első iskolája

A felvilágosodás első "szellemsugarai"

53

Berzsenyi utolsó diákévei

Mesterházy Nagy János levele az ifjú Berzsenyiről

A keszthelyi "katonáskodásról"

Az utolsó év Sopronban "A rómaiakhoz"

A menekülő, forrongó Berzsenyi

Thulmon János levele

57

Kibonatkozó költészet és fejlődő hősi világkép (1795-1799)

Bevezető	69
Berzsenyi első ódája (1794-1810)	
Az első változat	
A győri kézirat	
Az 1808-i szöveg	
16 év után	70
A szombathelyi ódák	
A szombathelyi táborozás	
A király "előadása"	
Mária Terézia-motívumok	
A táborozás helye	
A szemle	
"Hadgyakorlat"	82
A felkölt nemességhez a szombathelyi táborban	
Az Eszterházy-óda	
Eszterházy díszruhája	
Ünnepség Kismartonban	
Eszterházy "haditénye"	
T. Nagy János egykorú verses riportja	
Herceg Eszterházy Miklóshoz	91
Perlaky Judit, Berzsenyi első szerelme	

Dudihoz	
Az első szerelem	100
Sömjén termékeny magányában (1799-1804)	
Bevezető	113
Az idilli korszak versei	
A költő házassága	
Az első "idilli" óda: Osztályrészem	
A világtörténelmi vihar közelében: Amathus	
Tudósítás az öblöket záró Nelsonról	
Az ódákról	
Idill a római költő ürügyén: Horác	
A tájleírás művésze: A Balaton	114
Nagy ódák a századfordulón	
Két dicsőséges királyról: Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás	
Óda a tizennyolcadik századhoz	127
A költő a lét nagy kérdésein töpreng	
A Szerelem	
A halál	
A reggel	134
A költő felfedeztetése és költőtársaihoz írt versei	
Kishez	
Kis János Kazinczyhoz	

Kazinczy a költő első verseiről	
Kis és Berzsenyi	
A költemény és méltatása	144
Virág Benedekhez	
Virág két gúnyverse és történetük	151
P. Fr. Nitsch Horatius - előadásaink megismerése - Horatiushoz	155
Az "Emmi-ciklus"	
Emmihez (Esztihez)	
A Tavasz	
Glycere (Emmi)	
Emmihez (1811)	164
A hangsúlyos-rímes versekről	
A versek szerkezetéről	
A költemények zeneiségéről	
A jelenetezés és megelevenítés művészi eszközei	
A hangsúlyos-rímes költészet eredetiségéről	171
1804-1808: Lángoló niklai évek és elégiai visszhangjuk	
Bevezető	187
Búcsúzás Kemenesaljától	
Elválás a szülőföldtől	
Niklai és sömjéni szerződések	
A búcsúzás elégiája	

Egykorú írások Somogyról	188
Ódák 1805-ben	
Az ulmai ütközet	
Egykorú leírás	
Berzsenyi ódája	
A felkölt nemességhez 1085-ben	
A király az országgyűlésen	
"Szem nem maradt szárazon"	
A királyi szék, a haza és az alkotmány védelmében	
A felajánlás	
Az uralkodó kiáltványából	
Az óda méltatása	201
Az elégia-költészet tetőpontján	
A közelítő tél	
Levéltöredék barátnémhoz	209
A magyarokhoz 1807-ben	219
Három "szólam az első niklai korszak válságos éveiből	
Barátimhoz	
Fohászkodás	
Életfilozófia	222
A felvilágosodás nagy költője (1808-1817)	
Bevezető	237
E korszak családi levelei (Önéletrajzi töredékek)	238

Berzsenyi és Kazinczy levélváltása 1808 és 1810 között	
A költő (akkor) kiadatlan episztolája Kazinczyhoz	241
Berzsenyi Pesten 1810 márciusában	
Szemere Pál levele Kazinczynak	
Berzsenyi levele pesti élményeiről	274
Kazinczy bírálata Berzsenyi 1808-i versgyűjteményéről	
A költő levele a bírálat után tett javításokról	
Az utókor véleménye	
"Lezáró" levél 1810 szeptemberében	285
A versek kiadásának regénye	
Előzmények Helmecziek vállalkozásáig	
Kazinczy levele a pesti kispapok adományairól	
Berzsenyi levele Helmecziékhez	
"Keserédes öröm"	
Helmeczi számadása	
Berzsenyi megvásárolja saját verseit	
Kazinczy a Versek megjelenéséről	
A költő elpanaszolja Helmeczi önkényeskedéseit	
A Wiener Allgemeine Zeitung kritikája Berzsenyi verseiről	301
A második kiadás	
Berzsenyi levele az első kiadás változtatásairól	

A költő Takácsi Horváth Jánoshoz a második kiadás hibáiról	312
Két csapás 1811-ben	
A "márciusi pátens"	
A költő levele Kazinczyhoz a "pátensről"	
A "végzetes per" és előzményei	
Levelek a perrel kapcsolatban	321
A kaposvári ódák	
A Sárközy-epizód	
Terv Berzsenyi szabadkőművességéről	
A Teleki-óda	
A költemény előzményei	
Gróf Teleki Lászlóhoz	
A költemény jelentősége	
A vers utótörténetéhez	
A Prónay-óda	
Két divináló epigramm 1814-ben	
Napóleonhoz	
Báró Wesselényi Miklós arcképe	
A költő levele	
Wesselényihez és Wesselényi válasza	
Döbrenteiék látogatása Berzsenyinéél 1814-ben	
Kemény Zsigmond Wesselényiről	352

Az episztolák költője	
Berzsenyi eszmevilága az episztolákban	364
Dukai Takács Judithoz	
Berzsenyi levele a ers hősnőjéhez	
Takács Judit nyilatkozatai a költőről	
Az episzola méltatása	367
Vitkovics Mihályhoz	
Vitkovics levele Berzsenyi második pesti látogatásáról	
Az episztola és jelentősége	376
A Pesti Magyar Társasághoz	
A vers keletkezésének előzményei	
A költemény fontossága	384
Vandal bölcsesség	
Az episztola és a felvilágosodás	
Küzdelem a szellemi zsarnokság ellen	389
Döbrentei Gáborhoz	
A Mondolat gúnyja és a költő felelete	
Az episztola és érdemei	
A "Vezérszó"-ból	393
A temető, a felvilágosodás nagy elégiája	399
Himnusz Keszthely isteneihez	
Berzsenyi Kazinczynak a Festeticcsel való első találkozásról	

A költő levele Festeticshez a "magyar Weimarról"

Berzsenyi Kazinczynak a Keszthelyi Helikon tervéről

A költő beszámolója az ünnepségről

Az óda történelmi jelentősége 402

A költő kényszerű "száműzetése" és magányos harca az "igazi poézisért" és az "igazi kritikáért" (1817-1836)

Bevezető 415

A Berzsenyi-Kölcsey-per főbb mozzanatai 1817 és 1820 között

A bíráló keletkezéséről

Kölcsey és Schiller

"Berzsenyi Dániel Versei"

Berzsenyi levele a bíráló ügyében Kazinczyhoz és Kazinczy két válasza

Barátimhoz

A költő és a sors

Szemelvények az első Antirecensióból

Szemere Pál Tudósítása

Berzsenyi Sopronban

Levelei feleségéhez

Kis János Emlékezéseiből

Berzsenyi levele Kazinczyhoz 1820-ban és Kazinczy "rémült" válasza 416

A Berzsenyi-Kölcsey per dokumentumaiból 1820 és 1835 között

A költő betegségéről

A füredi kúthoz

A poéta

A második Antirecenzióból (Észrevételek Kölcsey
recenziójára)

A versformákról

Kölcsey viszonzásai az Élet és literatúrában (1826)

A Kölcsey c. epigramma

Az utolsó szó jogán (Kazinczy arcképe A kritikai
levelekben és A kritikáról c. értekezésnek Kölcseyre
vonatkozó részei)

449

A költő elhallgatásának okairól (A szerkesztő
utószava)

Az utolsó korszak dokumentumaiból (1820-1830
között)

Látogatás Berzsenyinél 1823-ban

A költő a Kaposvári Olvasótárért

Levelei Döbrenteihez

Kazinczy ajánlkozása a költő műveinek kiadására

Berzsenyi válasza és Kazinczy újabb levele

Bonyodalmak a költő Antal fia körül

Berzsenyiné levele László fiához

475

A Mailáth-óda

Mailáth János levele Berzsenyihez

A költő válasza

Berzsenyi és Széchenyi kapcsolatainak kialakulása

A Naplók

A "Lótenyésztő Társaság pályáírása"

Széchenyi első levele Berzsenyihez

A költő levele Wesselényihez és Széchenyihez

A Mailáth-óda első változata

A költő elküldi az ódát Széchenyinek

Széchenyi bíráló levele

A költő válasza

A második változat

489

Dokumentumok az utolsó évekből (1830-1836)

Döbrentei levele a költő akadémiai tagságáról 1830-ban

Berzsenyi terve Budára költözéséről

Berzsenyi László levele a budai lakásról

Döbrentei ki akarja békíteni Berzsenyit és Kölcseyt

Bajza kiadói ajánlkozása és a költő válasza

Döbrentei feljegyzései a költő utolsó éveiről

Fáy András: Tarlóvirágok (emlékezés Berzsenyire)

Berzsenyi utolsó levele

508

A Poétai Harmonistika

A mű keletkezése

Németh László Berzsenyi költészetfilozófiájáról

Személvények a műből

Károly Sándor tanulmánya a költő poétikájáról

Kerényi Károly Berzsenyi platonizmusáról

A szerkesztő Utószava Berzsenyi nemzetnevelési tervéről 517

Berzsenyi költői végrendelete (Az igazi poézis dícsérete) 538

Berzsenyi és Hölderlin (A szerkesztő utószava) 544

A mezei szorgalom némely akadályairól

A mű keletkezése

Egykorú idilli írás Somogyról (Nemesapáti Kiss Sámuel: Értekezés Somogyról)

A költő ellenvéleménye: Műveletlen nép, Magyar paraszti gyermeknevelés, Durva bánás a jobbágyokkal

A költő optimizmusa a mű Előszavában

Utópiája a szövetkezetekről s az emberiség egységéről

A szerkesztő Utószava a költő utópiájának jellemzéséhez 550

Berzsenyi utolsó olvasmányairól és könyvtáráról

Kanyar József: Berzsenyi és a Kaposvári Olvasótár

Protocollum a költő könyvkölcsönzéseiről

A szerkesztő kiegészítése

Berzsenyi könyvtárának maradványairól (A szerkesztő jegyzete) 568

A költő haláláról

Halálának okairól

A Jelenkor tudósítása

Az Akadémia megemlékezése

Egy világirodalmi méltatás

Kardos Tibor Berzsenyiről

577

Berzsenyi és az utókor

Bevezető

Az első megemlékezések

Kölcsey gyászszónoklata

Vörösmarty: Berzsenyi emlékére

A költő az irodalomtörténetben

A XIX. sz. kutatóiról

Berzsenyi felfedezői a XX. században: Szabó Dezső,
Füst Milán, Babits Mihály (válogatás)

Horváth János felfedezi Berzsenyit az
irodalomtudomány számára (szemelvényekkel)

Az újabb méltatók tanulmányaiból: Barta János, Szerb
Antal, Németh László, Mezei Márta, Keresztury
Dezső, Kardos Tibor, Takáts Gyula jellemzéseiből

591

Berzsenyi "koszorúi"

Tóth Árpád, Juhász Gyula, Fodor József, Takáts Gyula,
Fodor András, Vaál János versei

610

A költő verseinek idegen nyelvű fordításai (Demeter
Tibor: Bibliographia Hungarica c. műve alapján
összeállította a szerkesztő)

622

Berzsenyi és a niklai nép (Hársházi István gyűjtéséből)

A szerkesztő Előszava szemelvényekkel - Hársházi István: Tizenkét németeket a város tavába hányt, "Széna-szalma, széna-szalma," Berzsenyi szüreti mulatságon, A költő festett lovai, Méhek a cilinderen, Az andocsi csoda, Kossuth Lajos Berzsenyi temetésén	630
Somogy megye hódolata a költő emlékének	
Kanyar József: Berzsenyi utóélete Somogyban	
Berzsenyi "koszorúi", a Berzsenyi-emlékmű, a Berzsenyi Társaság története	648
Vas megye és a Berzsenyi-hagyomány tisztelete	
A szerkesztő bevezetése az 1945 előtti Berzsenyi-hagyományokról	
Dala József: Berzsenyi utóélete Vas megyében 1945 után	
Hárs Éva Martyn Ferenc: Rajzok, epizódok Berzsenyi Dániel életéből (Martyn Ferenc grafikáinak méltatása)	661
A művek leírása	665
Kerényi György: Berzsenyi és Kodály	680
Berzsenyi-bibliográfia: összeállították: Csáki Pál, Dalmi Kálmánné, Fiola Pál, Sipos Csaba	707
Függelék: Berzsenyi versformáiról	738
Összeállítás a fontosabb hivatkozott művekről és rövidítésükről	740
Tartalomjegyzék	741

Ez az Emlékkönyv, amely a költő születésének kétszáz éves évfordulójára készült, Berzsényi életrajzi dokumentumainak eddig legteljesebb gyűjteménye. A legújabb Berzsényi-kutatásokon alapul, ezeket foglalja össze a nagyközönség számára is érthető, élvezetes előadásban. Rámutat Berzsényi életművének meghatározó tényezőire a korban, a társadalomban, a költő életében. Az anyag összegyűjtése és kiválogatása a kor- és életrajzi dokumentumokból, levéltári anyagokból, emlékezésekből, levelezésekből, régi folyóiratokból és újságcikkekből történt. Így a könyv sok eredeti, ismeretlen vagy kiadatlan, sokszor nehezen hozzáférhető okmánnyal járul hozzá Berzsényiről való ismereteink gazdagításához, a költő megértéséhez, műveinek helyes értékeléséhez. A célt alapvetően elősegíti a költő verseiből és prózai műveiből kiválogatott antológia. Berzsényi levelezésének legérdekesebb szövegei élénkítik, színezik, gazdagítják az Emlékkönyv tartalmát. Kiváló irodalomtörténetíróink, esztétikusaink, költőink nagy szeretettel foglalkoztak Berzsényi életével, sorsával, egyéniségével, műveivel. Ezekből a tanulmányokból és költői írásokból is érdekes szemelvényeket állított össze a könyv szerkesztője, *dr. Merényi Oszkár*, az ismert Berzsényi-kutató.

Munkatársainak nagy érdeme az eddig legteljesebb Berzsényi-bibliográfia megírása. Teret ad a könyv a költőre vonatkozó niklai népi hagyományoknak: *Hársházi István* gyűjtésében. Érzékelteti a költő világirodalmi rangját a könyv számára most először összeállított idegen nyelvű fordítások jegyzékével. Kiemelkedő értékei az Emlékkönyvnek a Berzsényi életművének képzőművészeti összefüggéseiről készült kiváló méltatások: a *dr. Hárs Éváé* Martyn Ferenc grafikáiról és *dr. Kerényi György* Berzsényi és Kodály művészetének viszonyáról. Mindkét kitűnő tanulmányt illusztrációk kísérik. Külön kell kiemelni *Martyn Ferenc* grafikáit, amelyek sorozata végig díszíti az Emlékkönyv anyagát, felejthetetlen élményt nyújtva az olvasóknak. E művészi illusztrációk szerves összefüggésben vannak az Emlékkönyv anyagával. Eddig szinte egyedülálló vállalkozás a két megye Berzsényi-kultuszának ismertetése. Általában a könyv szerkesztője nagy súlyt helyezett a helytörténeti vonatkozásokra is. A díszes Emlékkönyv Somogy megye és Vas megye dolgozó népének áldozatkészségéből s e megyék vezetőségének megértő támogatásával jelent meg. Példaadóan emlékezetessé teszi a költő kétszáz éves évfordulóját az utókor számára is.